

De stand van de medezeggenschap in Nederland

OR benut rechten niet optimaal

Er wordt veel over de medezeggenschap gezegd en geschreven, maar hoe staat het er werkelijk mee? Dat kan beter, concluderen *John Snel* en *Simone van Houten* naar aanleiding van onderzoek dat zij hebben gehouden. De OR wordt regelmatig gepasseerd bij advies- en instemmingsplichtige onderwerpen, en maakt ook steeds minder gebruik van zijn scholingsrecht.

Medezeggenschap van werknemers door middel van een ondernemingsraad is in het belang van het goed functioneren van de onderneming in al haar doelstellingen. Zo staat het in artikel 2 van de Wet op de ondernemingsraden (WOR). Belangrijk is dus de vraag in hoeverre de OR ook daadwerkelijk invloed kan uitoefenen op, en een constructieve bijdrage kan leveren aan de besluitvorming binnen de organisatie. En of de ondernemingsraad daartoe ook de bijbehorende faciliteiten ter beschikking heeft. Om hier achter te komen hebben we een enquête gehouden onder bijna 450 ondernemingsraden en ambtelijk secretarissen (zie kader MonitOR).

Verschuiving onderwerpen

In 2015 hebben ondernemingsraden zich het meest bezig gehouden met het financieel beleid van de organisatie en met de veiligheid en de gezondheid van de werknemers. Andere belangrijke onderwerpen waren de inzet van flexibele arbeidskrachten, arbeidstijden en roosters, organisatieverandering en reorganisatie, opleidingsbeleid, functioneringsgesprekken en beoordelingssystemen. De meeste van deze genoemde onderwerpen zijn te bestempelen als 'klassieke' onderwerpen. Ze zijn vaak één op één te herlei-

den naar de rechten en bevoegdheden van de OR volgens de WOR (het informatierecht, het adviesrecht en het instemmingsrecht).

Als we kijken naar de onderwerpen waarmee de ondernemingsraad zich naar verwachting in 2016 bezighoudt, zien we een opmerkelijke verschuiving. Er komen twee nieuwe onderwerpen binnen in de top 10 van belangrijkste onderwerpen, namelijk 'duurzame inzetbaarheid/leeftijdsbewust personeelsbeleid' en 'flexibele arbeidstijden en -plaatsen'. Dit zijn meer actuele thema's, die vooral te maken hebben met ontwikkelingen en discussies die momenteel binnen organisaties en in de samenleving als geheel spelen. Deze onderwerpen verdringen organisatieverandering en reorganisatie uit de top 10. Het lijkt er dus op dat de langzaam herstellende economische situatie in Nederland ook zijn weerslag heeft in thema's waar de OR zijn aandacht op vestigt.

Invloed op besluitvorming

Belangrijk voor het functioneren van de OR is natuurlijk de invloed op de besluitvorming in de organisatie. Uit de MonitOR komt naar voren dat 76% vindt dat zij via het instemmingsrecht voldoende invloed hebben gehad. Voor het adviesrecht ligt dat percentage op 72% en voor het initiatiefrecht op 52%. Het lagere percentage voor het initiatiefrecht lijkt vooral te maken te hebben met het feit dat

MonitOR

De SBI Formaat MonitOR 2015 – 2016 is het grootste onderzoek naar de stand van de medezeggenschap in Nederland. Het onderzoek is in de periode december 2015 tot en met januari 2016 uitgevoerd door middel van een online vragenlijst die door bijna 450 respondenten (OR-leden en ambtelijk secretarissen) volledig is ingevuld. De MonitOR heeft een hoop gegevens opgeleverd. Veel onderwerpen passeren de revue, en wie een volledig overzicht wil kan het rapport 'SBI Formaat MonitOR 2015 – 2016, alle uitkomsten van het grootste onderzoek naar de stand van de medezeggenschap in Nederland' (J. Snel, S. van Houten-Pilkes & S. Groenland) bestellen bij SBI Formaat, <http://www.sbiformaat.nl/boeken>.

de tijd van de OR grotendeels wordt opgeslokt door het adviesrecht en het instemmingsrecht en dat hij daardoor minder vaak toekomt aan het nemen van initiatief. Een derde van de OR'en maakte in 2015 zelfs geen enkele keer gebruik van het initiatiefrecht.

Een andere invalshoek om invloed te meten is de vraag in hoeverre de OR zijn rechten en bevoegdheden benut. We hebben de deelnemers aan de MonitOR gevraagd hun OR

hiervoor een rapportcijfer te geven. Gemiddeld scoren de OR'en dan een 6,8. Uitgesplitst naar omvang van de OR, zien we dat hoe kleiner de OR (en dus hoe kleiner de organisatie), hoe minder de OR naar eigen zeggen zijn rechten en bevoegdheden benut (zie tabel 1).

Rol van bestuurder

Is het feit dat de OR zijn rechten en bevoegdheden niet optimaal benut, de ondernemingsraad zelf aan te rekenen of ligt een verklaring ook in de rol van de bestuurder? De resultaten van ons onderzoek wijzen in de richting van het laatste. Op de vraag: in hoeverre voldoet de bestuurder volgens u aan zijn plichten voortvloeiend uit de WOR?, geven de respondenten als gemiddelde rapportcijfer een 6,4. Ook hier zien we dat hoe kleiner de OR (en de organisatie), hoe minder de bestuurder voldoet aan zijn verplichtingen volgens de WOR (zie tabel 2).

Toegesplitst op het advies- en het instemmingsrecht, blijkt dat ondernemingsraden niet zelden worden gepasseerd. Maar liefst 60% van de OR'en geeft aan in 2015 één of meer keer geen adviesaanvraag te hebben ontvangen, terwijl daar naar de mening van de OR wel degelijk recht op was. En 19% stelt zelfs drie keer of vaker geen adviesaanvraag te hebben gehad, terwijl de OR die wel hoorde te krijgen. Bij het instemmingsrecht lijkt het iets beter te gaan dan bij het adviesrecht. Hier geeft 38% van de OR'en aan in 2015 één of meer keer geen instemmingsverzoek te hebben ont-

	t/m 5 zetels	6 t/m 10 zetels	11 of meer zetels	Totaal
Gemiddelde cijfer	6,0	6,8	7,1	6,8

Tabel 1 In hoeverre benut de OR volgens u zijn rechten en bevoegdheden?, naar omvang van de OR (n=436)

	t/m 5 zetels	6 t/m 10 zetels	11 of meer zetels	Totaal
Gemiddelde cijfer	5,9	6,4	6,6	6,4

Tabel 2 In hoeverre voldoet de bestuurder volgens u aan zijn plichten voortvloeiend uit de WOR?, naar omvang van de OR (n=436).

vangen, waar zij dat wel hoorden te ontvangen, en zegt 10% minstens drie keer geen instemmingsverzoek te hebben gekregen.

	Advies- aanvraag	Instemmings- verzoek
0 keer	40%	62%
1 keer	23%	20%
2 keer	18%	8%
3 of meer keer	19%	10%

Tabel 3 Aantal keer geen adviesaanvraag of instemmingsverzoek gehad waar de OR dit wel hoorde te krijgen, 2015 (n=436).

Ondernemingsraden worden dus geregeld niet bij de besluitvorming betrokken, waardoor de OR zijn invloed ook niet optimaal kan laten gelden. Hetzelfde beeld vinden we terug als het gaat om de beoordeling van de bijdrage aan

de besluitvorming in de organisatie in het algemeen. De OR'en geven zichzelf op dit punt gemiddeld een 6,8 als rapportcijfer. In kleine organisaties is dit cijfer behoorlijk lager: een 6,1.

Scholing

Hoe is het in de praktijk gesteld met de faciliteiten van de OR? Het blijkt onder meer dat OR-leden gemiddeld 8,1 uur per week aan het OR-werk besteden, terwijl zij gemiddeld maar 6,6 uur per week voor het OR-werk zijn vrijgesteld. En in 2015 heeft bijna driekwart (73%) van de OR'en een beroep gedaan op een externe deskundige/adviseur. Leden van de ondernemingsraad hebben volgens de WOR verder recht op minimaal 5 scholingsdagen per jaar, leden van OR-commissies hebben recht op minimaal 3 dagen scholing per jaar. In hoeverre wordt deze faciliteit benut?

Uit de MonitOR komt naar voren dat in 2015 een kwart (26%) van de OR'en 2 dagen op scholing is geweest, slechts 15% heeft 5 of meer dagen scholing gevolgd en 17% van de OR'en heeft in 2015 in het geheel geen scholing gevolgd.

Het gemiddeld aantal dagen dat men in 2015 met de hele OR (en/of met OR-commissies) scholing heeft gevolgd is iets meer dan 2,5. Het gemiddeld aantal dagen dat de OR-leden (daarnaast) individueel scholing hebben gevolgd ligt op iets meer dan 1. De helft van de OR-leden heeft in 2015 geen individuele scholing gevolgd.

Deze uitkomsten lijken te passen in een trend dat minder OR'en 5 dagen scholing volgen en meer OR'en slechts af en toe op cursus gaat. Ze zijn namelijk in lijn met het laatste nalevingsonderzoek van Regioplan voor het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid¹ waarin door de jaren

De meeste OR'en vragen toestemming aan de bestuurder om scholing te volgen

heen – dus voor de afschaffing van de GBIO-subsidie – een behoorlijke afname is in het aantal OR'en dat 5 dagen per jaar scholing volgt. In 2005 was dat nog 35%, in 2008 schoorde 25% van de OR'en 5 dagen en in 2011 nog maar 18%. De groep OR'en die sporadisch scholing volgt, groeit juist in de jaren. Opvallend is wel het verschil in niet-scholende OR'en. Dat lag in het nalevingsonderzoek altijd vrij constant rond de 10%, en is nu dus gestegen naar 17%.

Het scholingsrecht wordt dus flink onderbenut. De belangrijkste redenen voor OR-leden om minder scholingsdagen te gebruiken dan waar zij wettelijk recht op hebben, zijn dat zij minder scholing nodig hadden (34% noemt dit) en een gebrek aan tijd (28%). Maar ook hier kan een deel van de onderbenutting weer verklaard worden door de rol van de bestuurder. Hoewel het scholingsrecht een zelfstandig recht is en OR-leden voor scholing niet afhankelijk zijn van de toestemming van de bestuurder, blijkt dat OR'en toch vaak om toestemming vragen om scholing te volgen. Slechts een kwart van de OR'en vraagt nooit om toestemming en bijna de helft van de OR'en altijd. En als er dan toe-

stemming wordt gevraagd, blijkt ook nog eens dat de bestuurder hiervoor in 27% van de gevallen soms en in 2% van de gevallen vaak of altijd geen toestemming geeft. Daarnaast is onze stellige indruk dat een belangrijke factor in de onderbenutting van het scholingsrecht ook ligt in de druk die op OR'en uitgeoefend wordt om vooral niet te veel, niet te vaak en niet te duur op scholing te gaan.

Aanpassen WOR niet nodig

De uitkomsten van de SBI Formaat MonitOR in ogen-schouw nemend, kunnen we stellen dat de medezeggenschap er op veel punten goed voor staat. Een ruime meerderheid zegt voldoende invloed op de besluitvorming te hebben gehad. Bovendien zijn de respondenten over het algemeen tevreden over de OR en wet. Zo is 71% van de respondenten van mening dat de OR goed aansluit bij de behoefte aan inspraak van de werknemers. Ook vindt een overgrote meerderheid van de deelnemers aan ons onderzoek de WOR nog steeds 'passend' en adequaat. Ruim 60% van de OR-leden vindt het niet nodig om de WOR aan te passen. Het grootste deel geeft daarvoor als reden dat de WOR voldoende instrumenten biedt om medezeggenschap uit te kunnen oefenen.

Anderzijds laat het onderzoek zien dat de OR op punten niet goed functioneert. De rechten van de OR (het adviesrecht, het instemmingsrecht, het initiatiefrecht, het scholingsrecht) worden niet optimaal benut. Dit ligt voor een deel aan de OR'en zelf (als een derde van de OR-leden zegt 5 dagen scholing niet nodig te vinden), maar voor een ander deel ook aan de rol van de bestuurder (als zij OR'en passeren bij adviesrecht, instemmingsrecht of druk uitoefenen geen gebruik te maken van hun scholingsrecht). Blijkbaar nemen bestuurders ondernemingsraden vaak nog steeds niet echt serieus en wordt de uiteindelijke bedoeling van medezeggenschap – het verbeteren van de kwaliteit van de besluitvorming in de onderneming – vaak nog niet of onvoldoende (h)erkend.

Noot

¹ H. Visser, J. Mevissen & S. Saalbrink (2012). *Naleving van de Wet op de ondernemingsraden, stand van zaken 2011*, eindrapport. Amsterdam, Regioplan Beleidsonderzoek.